

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΘΕΜΑ: Η ΤΕΧΝΗ

***ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ: Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Σ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ
Θ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ***

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΙΩΑΝΝΑ ΓΚΟΝΗ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 1340200600577

ΑΘΗΝΑ 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ.....σελ.3	σελ.3
2.Η ΣΥΝΤΑΓΜΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ...σελ.3	σελ.3
3.Η ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ.....σελ.3	σελ.3
4.Η ΤΕΧΝΗ ΩΣ ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΓΓΥΗΣΗ.....σελ.4	σελ.4
5.Η ΤΕΧΝΗ ΩΣ ΑΜΥΝΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ.....σελ.4	σελ.4
6.Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ. ΞΕΝΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ.....σελ.4	σελ.4
6.1.ΧΑΡΤΗΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....σελ.5	σελ.5
6.2.Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 10 ΕΣΔΑ.....σελ.5	σελ.5
7.ΟΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ.....σελ.5	σελ.5
8.Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ.....σελ.5	σελ.5
9.ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ.....σελ.7	σελ.7
9.1.ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.....σελ.8	σελ.8
9.2.ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.....σελ.8	σελ.8
10.ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ.....σελ.8	σελ.8
11.ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΜΕ ΑΛΛΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ.....σελ.10	σελ.10
12.ΥΠΟΘΕΣΗ.....σελ.11	σελ.11
13.ΥΠΟΘΕΣΗ.....σελ.11	σελ.11
14.ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....σελ.11	σελ.11
15.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.11	σελ.11

ΣΗΜΑΣΙΑ

Η τέχνη ως μέσο καλλιτεχνικής δημιουργίας και έκφρασης συμβάλλει αναπόδραστα στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας του ανθρώπου και συνιστά απαραίτητο κομμάτι μιας ελευθερίας και δημοκρατικής κοινωνίας. Άγει την ψυχή του πολίτη και αποτελεί ευχάριστη διέξοδο από τα προβλήματα της καθημερινότητας. Φέρνει σε επαφή το κοινό με το ωραίο, το αρμονικό, το ισορροπημένο, με την αίσθηση του ίδιου του μέτρου όπως την εξέφρασε ο ίδιος ο Σταγειρίτης φιλόσοφος Αριστοτέλης. Ο καλλιτέχνης αναπτύσσοντας τη φαντασία και τις εσωτερικές του διαθέσεις κατορθώνει την επαφή με το κοινό και του μεταλαμπαδεύει αρχές, αξίες και ιδανικά τόσο από τη σύγχρονη εποχή όσο και από το παρελθόν, επιτυγχάνοντας τη σύνδεση του παρόντος με το παρελθόν, την παράδοση και την ιστορία κάθε λαού. Στα πλαίσια της κοινωνίας οι πολίτες εκλεπτύνονται συναισθηματικά, ενώ αναπόφευκτα ανεβαίνει η πνευματική και πολιτιστική στάθμη. Η τέχνη κάνει το άτομο ανώτερο και του παρέχει τη δύναμη ν' αντισταθεί σε κάθε μορφή χειραγώγησης της γνώμης του.

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ

Η συνταγματική κατοχύρωση της τέχνης εδράζεται στο άρθρο 16 παρ.1 εδ.α' του Σ 1975/1986/2001 το οποίο ρητά αναφέρει ότι : “Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες. Η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του κράτους”.

ΦΥΣΗ

Η τέχνη είναι ταυτόχρονα ατομικό και κοινωνικό δικαίωμα. Ως ατομικό δικαίωμα, η τέχνη εξαναγκάζει το κράτος σε αρνητική πράξη, σε παράλειψη και διαμορφώνει την “αρνητική κατάσταση” του ατόμου. Απ' την άλλη, η κοινωνική διάσταση της τέχνης υποδηλώνει τον εξαναγκασμό του κράτους σε θετική πράξη στην κυριολεξία του όρου και διαμορφώνει την “θετική κατάσταση” του ατόμου.

Όπως όλα τα συνταγματικά δικαιώματα, έτσι και η τέχνη , είναι ατομικό δικαίωμα δηλαδή δημόσιο δικαίωμα το οποίο εξασφαλίζει μια σφαίρα ελεύθερης, από κρατικές επεμβάσεις, δράσης στους πολίτες. Το περιεχόμενό της είναι αρνητικό και προσδιορίζει το status negativus του ατόμου. Η τέχνη όμως είναι και κοινωνικό δικαίωμα, στρέφεται δηλαδή προς πράξη . (facere) . Προσδιορίζει το status positivus του ατόμου. Περιλαμβάνει δηλαδή αξίωση θετικών παροχών από το κράτος προς τα άτομα. Η υποχρέωση του κράτους σε πράξη, η οποία εκτείνεται σε όλα τα συνταγματικά δικαιώματα, είναι προϊόν εξέλιξης του κράτους σε κοινωνικό κράτος δικαίου.

ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΓΓΥΗΣΗ

Η τέχνη αποτελεί αναμφίβολα θεσμική εγγύηση. Με τον όρο αυτό εννοείται η συνταγματική εγγύηση η οποία αποβλέπει βασικά, όχι στην προστασία του εκάστοτε φορέα του ατομικού δικαιώματος, αλλά στη διασφάλιση του συνταγματικά κατοχυρωμένου θεσμού.

Σύμφωνα με τη θεωρία των θεσμικών εγγυήσεων, προστατεύονται όχι όλες, αλλά επιλεκτικά εκείνες μόνο οι συνταγματικές εγγυήσεις που εμφανίζουν “ αντικειμενική απόκλιση” και αποβλέπουν κυρίως στη διασφάλιση του συνταγματικά κατοχυρωμένου θεσμού. Όπως ορίζει ο συντακτικός νομοθέτης, “η τέχνη είναι ελεύθερη”. Αυτό σημαίνει ότι η τέχνη κατοχυρώνεται αντικειμενικά ως θεσμός , γεγονός που αποτελεί αναγκαίο στοιχείο της γενικότερης συνταγματικής κατοχύρωσης της δημιουργικής έκφρασης του ανθρώπινου πνεύματος.

ΑΜΥΝΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ

Η τέχνη αποτελεί αμυντικό δικαίωμα, στρέφεται δηλαδή κατά του κράτους όπως άλλωστε οποιοδήποτε άλλο συνταγματικό δικαίωμα. Το αμυντικό περιεχόμενο του δικαιώματος της τέχνης αποκρούει τις προσβολές των θεμελιωδών δικαιωμάτων που προέρχονται από επιθετικές ενέργειες άλλων ανθρώπων. Επομένως, η ελευθερία της τέχνης δεν στρέφεται μόνον κατά της κρατικής αλλά και κατά οποιασδήποτε άλλης δημόσιας ή ιδιωτικής εξουσίας, όπως υποδηλώνει η διάταξη του άρ.25 παρ.1 εδ.γ' Σ, σύμφωνα με την οποία, “τα συνταγματικά δικαιώματα ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν”.

Ως αμυντικό δικαίωμα, η τέχνη αποτελεί ταυτόχρονα και απόλυτο δικαίωμα. Κατευθύνεται δηλαδή εναντίον όλων (erga omnes).Ετσι,στα αμυντικά δικαιώματα αντιστοιχεί υποχρέωση κάθε παράγοντα της έννομης τάξης να μην προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ.ΞΕΝΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ.

Η τέχνη κατοχυρώνεται διεθνώς μέσα από την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του ανθρώπου. Όπως αναφέρεται ρητά στο άρ.27: 1.Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει ελεύθερα στη πνευματική ζωή της.2 Καθένας έχει το δικαίωμα να προστατεύονται τα ηθικά και υλικά συμφέροντά του που απορρέουν από κάθε είδους επιστημονική ή καλλιτεχνική παραγωγή του.

Σημειωτέον, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), στο άρ.15 κατοχυρώνει το δικαίωμα κάθε προσώπου στην τέχνη, την προστασία κάθε καλλιτεχνικού έργου και την ελευθερία στις δημιουργικές δραστηριότητες.

Αξίζει ακόμη ν' αναφερθεί η κατοχύρωση της ελευθερίας της τέχνης στο αρ.5 παρ.3 του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης του 1949, στο αρ.33 του ιταλικού Συντάγματος του 1948, και στο αρ.20 παρ.1 περ.β του ισπανικού Συντάγματος του 1978.

ΧΑΡΤΗΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ.

Στο αρ.Π-73 ορίζεται ρητά ότι η τέχνη και η επιστημονική έρευνα είναι ελεύθερες. Η ακαδημαϊκή ελευθερία είναι σεβαστή.

ΕΣΔΑ 10

Σύμφωνα με το αρ. 10 παρ. Της ΕΣΔΑ: “Παν πρόσωπο έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρον δεν κωλύει τα Κράτη από του να υποβάλωσι τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεων αδειών λειτουργίας”. Δεν υπάρχει ρητή αναφορά στην ελευθερία της τέχνης αλλά πρέπει να θεωρηθεί ότι περιέχεται στο προστατευτικό της πεδίο.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ερωτήθηκε στην υπόθεση Ναγέλι, αν το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ περιλαμβάνει την ελευθερία της τέχνης, και απεφάνθη θετικά. Όμως, σε μεταγενέστερη απόφασή του, τόσο η Επιτροπή όσο και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, στην υπόθεση Müller, δεν αποσαφήνιζαν αν η καλλιτεχνική έκφραση χρήζει ιδιαίτερης προστασίας.

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ

Η ελευθερία της τέχνης αποτελείται από δυο διαστάσεις, την ενεργητική και την παθητική. Στην ενεργητική εντάσσεται η ελευθερία του καλλιτέχνη δημιουργικού, η ελευθερία της δημιουργίας. Η παθητική προσδιορίζει την ελευθερία του φιλότεχνου κοινού, την ελευθερία απόλαυσης έργου τέχνης. Στο σημείο αυτό αξίζει ν' αναφερθεί ότι σε περίοδο επικράτησης ολοκληρωτικών καθεστώτων, η παθητική διάσταση της ελευθερίας της τέχνης περιορίζεται και ουσιαστικά το δικαίωμα καθίσταται ανενεργό. Τη θέση του δικαιώματος παίρνουν “επίσημοι” τρόποι καλλιτεχνικής έκφρασης. Κάτι τέτοιο δε συμβαίνει στο δημοκρατικό πολίτευμα όπου ο καλλιτέχνης ανεξάρτητα απ' τη μορφή με την οποία παρουσιάζεται η τέχνη έχει ελεύθερη πρόσβαση στο δικαίωμα αυτό.

ΕΝΝΟΙΑ

Το Σύνταγμα δεν ορίζει την έννοια της τέχνης. Οποιοσδήποτε, σαφώς, νομοθετικός περιορισμός, δεν απαγορεύεται και θα μπορούσε να διατυπωθεί κατά την άσκηση της γενικής νομοθετικής αρμοδιότητας του νομοθέτη, ο οποίος όμως δεν θα μπορούσε να εισάγει με τον τρόπο αυτό

περιορισμούς, αλλά θα έπρεπε να ακολουθήσει τις συνταγματικές οριοθετήσεις.

Επομένως, το ζήτημα του προσδιορισμού της έννοιας της τέχνης ενέχει πολλές δυσκολίες και δεν υπάρχει ομοφωνία ως προς τις έως τώρα διατυπωθείσες θεωρίες. Η ανασφάλεια ορισμού αντικατοπτρίζεται με όλη της την ενέργεια στον ακόλουθο χαρακτηριστικό τίτλο ενός βιβλίου που κυκλοφόρησε στη Γερμανία: “ Τι είναι τέχνη; 1080 ορισμοί δίνουν 1080 απαντήσεις ”. Σύμφωνα με τις υποκειμενικές θεωρίες, η τέχνη προσδιορίζεται με βάση την κρίση συγκεκριμένου υποκειμένου. Κατά τη “θεωρία του δημιουργού”, έργο τέχνης είναι καταρχήν οτιδήποτε ο ίδιος ο δημιουργός του θεωρεί ως τέτοιο, εκτός αν έρχεται σε προφανή αντίθεση με τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις. Η

“θεωρία της κρατικής ή επίσημης τέχνης” χαρακτηρίζει ως έργο τέχνης οποιοδήποτε δημιουργήμα συγκεντρώνει τα από το κράτος καθοριζόμενα κριτήρια. Σ' ένα δημοκρατικό κράτος βεβαίως δεν υπάρχει “επίσημη” ή “κρατική” τέχνη, καθώς και η επιβολή συγκεκριμένης νοοτροπίας. Σύμφωνα με τη “θεωρία των ειδικών” το έργο τέχνης προσδιορίζεται από ειδικούς, κριτικών τέχνης ή άλλους ειδικούς καλλιτέχνες. Τέλος, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι ένα ανθρώπινο δημιουργήμα αποτελεί έργο τέχνης, εφόσον συγκεντρώνει ορισμένα εξωτερικά χαρακτηριστικά, έτσι ώστε να αποφεύγεται ο ποιοτικός του έλεγχος.

Παρά τις δυσκολίες που εμφανίζονται κατά τη διαδικασία προσδιορισμού της έννοιας της τέχνης, είναι πάντως παραδεκτό ότι η τέχνη παρουσιάζει υλική αλλά και πνευματική διάσταση.

Η πνευματική διάσταση της τέχνης (animus), αναφέρεται στο ουσιαστικό της στοιχείο, δηλαδή στην “περί του ωραίου αντίληψη”. Τέχνη είναι η αισθητική αναζήτηση και έκφραση του ωραίου. Βέβαια, τέχνη είναι και μια συγκεκριμένη προσέγγιση του ωραίου, ένας συγκεκριμένος τρόπος κατανόησης και απόδοσης του ωραίου, μια τεχνοτροπία.

Το έργο τέχνης αποτελεί την υλική διάσταση της τέχνης (corpus). Κάθε ανθρώπινο καλλιτεχνικό δημιουργήμα ενσωματώνεται σ' ένα συγκεκριμένο έργο τέχνης. Το corpus συνιστά το προϊόν της καλλιτεχνικής έκφρασης, υλική της αποτύπωση, την “εγγραφή” της σε διάφορες μορφές ύλης. Τέτοια μπορεί να είναι π.χ. ένα γλυπτό, ένας πίνακας ζωγραφικής κ.λπ. Δεν αποκλείεται, η τέχνη να συνίσταται στην εκτέλεση υλικών ενεργειών χωρίς την ύπαρξη περαιτέρω υλικού αποτελέσματος (π.χ. χορός).

Η τέχνη προσλαμβάνει διάφορες μορφές. Υπάρχουν οι εικαστικές ή οι πλαστικές τέχνες όπως η ζωγραφική, η γλυπτική, η αρχιτεκτονική και η διακοσμητική, ενώ η μουσική και η λογοτεχνία υπάγονται στην κατηγορία των λεγόμενων φωνητικών ή τονικών τεχνών. Περαιτέρω, ο χορός, το θέατρο και ο κινηματογράφος εντάσσονται στις κινητικές ή μιμητικές τέχνες.

Ανεξαρτήτως πάντως της μορφής της, η τέχνη και συνεπώς και τα έργα τέχνης, αποτελούν ανθρώπινο δημιουργήμα. Οτιδήποτε ωραίο είναι δημιουργήμα της φύσης και δεν είναι ανθρώπινο, δεν αποτελεί σαφώς έργο τέχνης. Το ίδιο συμβαίνει και με τα βιομηχανικά προϊόντα. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν ένα αυτοκίνητο το οποίο όσο ωραίο και αν είναι δεν συνιστά έργο τέχνης εφόσον είναι προϊόν βιομηχανίας. Επίσης, ομοιόμορφα αγαλματίδια που συνιστούν προϊόντα βιομηχανικής επεξεργασίας.

Σε κάθε περίπτωση, οι προσπάθειες προσέγγισης της έννοιας της τέχνης, θα πρέπει να νοούνται σε ευρεία έννοια ώστε να μην συρρικνώνεται το δικαίωμα. Η ελευθερία έκφρασης της τέχνης παραπέμπει όχι σε κάποια τεχνική αλλά στις καλές τέχνες όπως προαναφέρθηκε π.χ. χορός, θέατρο. Πάντως ανεξάρτητα απ' το είδος της τέχνης, η απαρίθμηση είναι ενδεικτική καθώς δεν αποκλείεται η ύπαρξη μελλοντικών μορφών τέχνης. Με το πέρασμα των ετών και την ανάπτυξη της τεχνολογίας, νέες μορφές τέχνης ενδεχομένως να κάνουν την εμφάνισή τους.

Ο ορισμός της τέχνης δεν θα πρέπει σίγουρα να είναι γενικόλογος αλλά ούτε και να περιέχει αξιολογικά στοιχεία. Κάτι τέτοιο θα συνέβαλε στη συρρίκνωση του περιεχομένου της τέχνης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Η ελευθερία της τέχνης περιλαμβάνει τρία στοιχεία: την ελευθερία δημιουργίας, την ελευθερία διάδοσης-κυκλοφορίας και την ελευθερία προσβάσεως του κοινού στα έργα τέχνης.

Όσον αφορά στο πρώτο στοιχείο, κρίνεται ως αντισυνταγματική οποιαδήποτε προσπάθεια χορήγησης επαγγελματικής άδειας για την παραγωγή έργου τέχνης όπως και οποιοδήποτε άλλο προληπτικό μέτρο. Απαγορεύεται επίσης, η λήψη, εκ μέρους της κρατικής εξουσίας, βραβείων, επιχορηγήσεων ή υποτροφιών. Ως αντισυνταγματική κρίνεται και η κάθε είδους λογοκρισία όπως π.χ. Η παρακολούθηση από διοικητικά όργανα της παραγωγής ενός έργου τέχνης ενώ αυτό δεν έχει ακόμα κυκλοφορήσει στην αγορά. Άρα η λογοκρισία είναι η προληπτική λογοκρισία, ο προληπτικός έλεγχος, γεγονός που δεν προσιδιάζει στην έννοια της ελευθερίας της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Αυτό δε σημαίνει ότι αποκλείονται εξαιρέσεις όπως π.χ. στην περίπτωση προστασίας της νεότητας και της παιδικής ηλικίας.

Η ελευθερία κυκλοφορίας και διάδοσης των έργων τέχνης περιλαμβάνει την ελευθερία παρουσιάσεως έργων τέχνης στο κοινό, π.χ. εκτέλεση έργων μουσικής, χορού, θεατρικών παραστάσεων, κινηματογραφικών έργων, όπερας ή προβολή τηλεοπτικών ταινιών και δημοσίευση λογοτεχνικών έργων. Όταν π.χ. εκτελείται μια χορευτική παράσταση, οι καλλιτέχνες-εκτελεστές δημιουργούν και συγχρόνως παρουσιάζουν το έργο τους στο κοινό. Αντισυνταγματική επομένως είναι οποιαδήποτε απαγόρευση παρουσιάσεως έργων τέχνης στο κοινό ή εξάρτηση της παρουσιάσεως αυτής από προηγούμενη άδεια. Δεν είναι όμως ασυμβίβαστη η απαγόρευση εκτέλεσης έργων τέχνης σε ώρες κοινής ησυχίας όπως π.χ. η εκτέλεση καλλιτεχνικού κομματιού σε όργανο μουσικής. Συγκεκριμένα, θεμιτός συνταγματικά θα ήταν περιορισμός που θα απαγόρευε να παίζει κανείς πιάνο στις 2 το πρωί ή ντραμς στις 3 το μεσημέρι.

Τέλος, το Σύνταγμα κατοχυρώνει την ελευθερία πρόσβασης του κοινού στα έργα τέχνης. Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα ν' απολαύσει οποιοδήποτε έργο τέχνης. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι επιτρέπεται η αξίωση δωρεάν προσβάσεως. Είναι επιτρεπτή η είσπραξη εύλογου-και μόνο-εισιτηρίου σε δημόσια θέατρα, μουσεία, πινακοθήκες, αρχαιολογικούς χώρους κ.λπ. Σε περίπτωση προβολής έργου ακατάλληλου για άτομα νεαρής ηλικίας είναι συνταγματική οποιαδήποτε απαγόρευση.

Στο πλαίσιο της ελευθερίας απόλαυσης του κοινού στα έργα τέχνης, περιλαμβάνεται και αρνητική ελευθερία, ελευθερία δηλαδή να μην πιστεύει κανείς σε καμιά τεχνοτροπία ή να μη δημιουργεί κανένα έργο τέχνης. Π.χ αν κάποιος δεν το επιθυμεί, δεν υποχρεούται να ζωγραφίσει. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι τα ολοκληρωτικά καθεστώτα εξαναγκάζουν τους πολίτες σε καλλιτεχνική δημιουργία. Κάτι τέτοιο αντιβαίνει σαφέστατα στο συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της ελεύθερης καλλιτεχνικής έκφρασης.

ΦΟΡΕΙΣ

Φορείς της ελευθερίας της τέχνης είναι καταρχήν όλα τα φυσικά πρόσωπα, ημεδαπά, αλλοδαπά ή ανιθαγενείς καθώς, τόσο η καλλιτεχνική δημιουργία όσο και απόλαυση των έργων τέχνης, συνυφάνεται προς την ανθρώπινη φύση. Την ελευθερία της τέχνης μπορεί να επικαλεστεί όχι μόνο ο καλλιτεχνικός δημιουργός, αλλά και το κοινό του (ακροατές, θεατές, αναγνώστες, αγοραστές κ.λπ). Δικαιώματα όμως επί των έργων τέχνης είναι δυνατόν ν' ασκηθούν και από νομικά πρόσωπα όπως π.χ. εκδοτικοί οίκοι, εταιρίες κινηματογραφικής παραγωγής, φωνογραφικές εταιρίες, αίθουσες συναυλιών κ.λπ.

ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ

Αποδέκτες του δικαιώματος της τέχνης είναι οι φορείς της δημόσιας εξουσίας. Η ελευθερία της τέχνης κατευθύνεται δηλαδή κατά του κράτους. Σύμφωνα με το αρ.16 παρ.1 εδ.α' Σ, το κράτος έχει υποχρέωση να αναπτύσσει και να προάγει την τέχνη.

Ο ιδιώτης αμύνεται όχι έναντι του κινδύνου “κράτος”, αλλά απευθύνεται σ' αυτό ζητώντας να τον βοηθήσει και να τον προστατεύσει. Γι' αυτό και η ελευθερία της τέχνης αποτελεί κοινωνικό ή θετικό δικαίωμα που σημαίνει ότι το άτομο, στο πλαίσιο του status positivus, αξιώνει παροχή από το κράτος ορισμένων αγαθών ή υπηρεσιών.

Πάντως δε φαίνεται η αξίωση να είναι διεκδικητική από τον πολίτη. Ο συντακτικός νομοθέτης αναγνωρίζει δηλαδή τη διασφαλιστική διάσταση του δικαιώματος στην τέχνη. Η διασφαλιστική αυτή όμως διάσταση δεν παρέχει δικαστικά επιδιώξιμη αξίωση, αλλά αποτελεί αναγνώριση διεκδίκησης μέσα στο πλαίσιο που διαγράφουν οι σχετικές συνταγματικές διατάξεις (εκλογική διαδικασία, συνδικαλισμός, τυπική αυτοδιοίκηση, απεργίες, συναθροίσεις κ.λπ.).

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Η ελευθερία της τέχνης είναι καταρχήν ανεπιφύλακτο δικαίωμα. Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι δυνατή η επιβολή περιορισμών του δικαιώματος. Στο αρ.16 παρ.1 εδ.α' Σ δεν προβλέπεται κανείς περιορισμός όπως επίσης δεν παρέχεται κάποια εξουσιοδότηση νόμου. Το Σύνταγμα δεν ορίζει ρητούς περιορισμούς του δικαιώματος της τέχνης. Στη πραγματικότητα όμως, η ελευθερία της τέχνης περιορίζεται. Είναι δυνατόν να υπάρξουν περιορισμοί μόνο στο πλαίσιο ειδικών κυριαρχικών

σχέσεων. Αντίθετα, δε χωρεί περιορισμός στη γενική σχέση διότι σε αυτή την περίπτωση βλάπτεται ο πυρήνας του δικαιώματος και συρρικνώνεται το περιεχόμενο της καλλιτεχνικής ελευθερίας. Υπάρχουν δηλαδή μη ρητοί ειδικοί περιορισμοί σύμφωνα με τους οποίους η καλλιτεχνική ελευθερία υπόκειται στους περιορισμούς που επιβάλλονται από την αιτιώδη συνάφεια στο πλαίσιο ειδικών σχέσεων.

Το Σύνταγμα ορίζει στο αρ.16 παρ.1 ότι “η τέχνη...είναι ελεύθερη” χωρίς να ορίζεται κάτι άλλο. Στο αρ.5 παρ.1 και 25 Σ προβλέπονται οι γενικές ρήτρες, το τρίπτυχο νομιμότητα, κοινωνικότητα, χρηστότητα, οι οποίες δεν είναι απαραίτητο να επαναλαμβάνονται αφού συνεφαρμόζονται με οποιοδήποτε συνταγματικό δικαίωμα. Επομένως, η ελευθερία της τέχνης είναι δυνατόν να ασκηθεί μόνο εντός των ορίων που θέτουν οι τρεις παραπάνω ρήτρες. Οι τελευταίες αποτελούν απλές επιδράσεις, απλές δεσμεύσεις της τέχνης και όχι περιορισμούς.

Όπως συνάγεται απ' τα παραπάνω, η ελευθερία της τέχνης οριοθετείται στο πλαίσιο της γενικής σχέσης, προκειμένου ν' αποφεύγεται η ανατροπή των συνταγματικών και νομοθετικών ρυθμίσεων, λόγω της “ποιητικής αδείας” που δημιουργεί το καλλιτεχνικό πλαίσιο.

Στο σημείο αυτό, απαιτείται η αναφορά στις γενικές ρήτρες και στον τρόπο με τον οποίο αυτές οριοθετούν την ελευθερία της τέχνης.

Σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας, η καλλιτεχνική δημιουργία-όπως και κάθε δράση των κοινωνιών του δικαίου, είτε αυτοί είναι κρατικά όργανα είτε ιδιώτες-οφείλει να εναρμονίζεται με το Σύνταγμα και με τους σύμφωνους προς αυτό νόμους. Ο καλλιτέχνης δεν μπορεί να ασκεί τη δράση του αντίθετα με τους συνταγματικούς νόμους εφόσον το Σύνταγμα είναι υπεράνω της ελευθερίας της τέχνης καθώς και οποιουδήποτε άλλου συνταγματικού δικαιώματος.

Στο πλαίσιο της εφαρμογής της κοινωνικότητας, δεν είναι επιτρεπτός ο περιορισμός της ελευθερίας της τέχνης για χάρη του γενικού συμφέροντος. Οποιαδήποτε νομοθετική ρύθμιση που θα επέβαλε τέτοιου είδους δεσμεύσεις στην ελευθερία της τέχνης, θα ήταν αντισυνταγματική.

Σύμφωνα με το αρ.5 παρ.1 Σ, “καθένας...εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων”. Επομένως, ο σεβασμός των δικαιωμάτων των άλλων, που αποτελεί βασική αρχή της έννομης τάξης, ισχύει και εν προκειμένω. Η ενεργητική ή παθητική ελευθερία της τέχνης οριοθετείται από το Σύνταγμα και την κοινή νομοθεσία. Η συνταγματική αναγνώριση της απόλυτης αμυντικής ενέργειας της ελευθερίας της τέχνης(αρ.25 παρ.1 εδ.γ' Σ), προκύπτει από τη συνταγματική οριοθέτηση της ελευθερίας της τέχνης. Έτσι, η ελευθερία της τέχνης δεν επιτρέπεται να προσβάλλει περιουσιακό ή συνταγματικό δικαίωμα όπως π.χ.την προσωπικότητα ή την ιδιοκτησία άλλων.

Η ελευθερία της τέχνης οριοθετείται επίσης από τη ρήτρα των χρηστών ηθών. Ένα έργο τέχνης κρίνεται ως αντίθετο στα χρηστά ήθη είτε επειδή είναι πορνογράφημα είτε διότι εμπεριέχει απεικόνιση βίας. Ακόμη, η ελευθερία της τέχνης δεν είναι δυνατόν να προσβάλλει οποιαδήποτε θρησκεία. Η νεότητα και η παιδική ηλικία προστατεύονται συνταγματικά. Επομένως είναι ανεπίτρεπτη οποιαδήποτε δυνατότητα προβολής άσεμνων καλλιτεχνικών έργων σε παιδιά ηλικίας κάτω των 18 ετών.

Ο Ν.5060/1931 ρυθμίζει τα ζητήματα περί άσεων εντύπων. Το αρ.30 του Ν.5060/1930 δίνει τον ορισμό του άσεων εντύπου, σε μια προσπάθεια να προσφέρει καθοδήγηση στο δικαστή κατά την κρίση του. Σύμφωνα με το άρθρο: “άσεων, κατά τις περιπτώσεις του προηγούμενου άρθρου, θεωρούνται τα χειρόγραφα, έντυπα, εικόνες και λοιπά αντικείμενα όταν, σύμφωνα με το κοινό αίσθημα προσβάλλουν την αιδώ. Δε θεωρούνται άσεων τα έργα τέχνης ή επιστήμης και ιδίως αυτά που ανήκουν στην πολιτιστική δημιουργία της ανθρώπινης γνώσης, εκτός από την περίπτωση όπου προσφέρονται προς πώληση ή παρέχονται ειδικά σε πρόσωπα ηλικίας κάτω των 18 ετών και για σκοπούς άλλους εκτός από την σπουδή. Για το χαρακτηρισμό έργου ως ανήκοντος στις παραπάνω εξαιρέσεις, ο εισαγγελέας μπορεί να προκαλέσει συμβουλευτική γνωμοδότηση πενταμελούς επιτροπής, την οποία διορίζει ο ίδιος από παιδαγωγούς καθηγητές της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών και μέλη συλλόγων για την προστασία της παιδικής ηλικίας ή όπου δεν υπάρχουν τέτοια πρόσωπα, τριμελούς επιτροπής από παιδαγωγούς και λογίους.

Προκειμένου περί βιβλίου, μερικά τμήματα του οποίου, αυτοτελώς λαμβανόμενα υπόψη, προσβάλλουν την αιδώ, για το χαρακτηρισμό του βιβλίου ως άσεων, ερευνάται επιπρόσθετα και το περιεχόμενο και ο σκοπός εκδόσεως. Άλλως, ανίρεση της απόφασης εάν οι άσεων φράσεις ή λέξεις ήταν αναγκαίες για την ορθή απόδοση του περιεχομένου βιβλίου.

Η αντίθεση προς τα χρηστά ήθη δεν αφορά πάντως την καλλιτεχνική δημιουργία αλλά την έκθεση του έργου τέχνης.

ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ

Κατά την άσκηση της ελευθερίας της τέχνης, παρατηρούνται διάφορες πραγματικές συγκρούσεις με άλλα συνταγματικά δικαιώματα και συνταγματικά αγαθά. Το δίκαιο αποδοκιμάζει οποιαδήποτε πραγματική σύγκρουση, οποιαδήποτε δηλαδή παραβίαση του δικαιώματος του άλλου. Εν προκειμένω, είναι αποδοκιμαζόμενη η παραβίαση κάθε άλλου δικαιώματος στο πλαίσιο της ελευθερίας της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Ισχύει δηλαδή η αρχή της τυπικής ισοδυναμίας σύμφωνα με την οποία όλα τα συνταγματικώς κατοχυρωμένα ατομικά δικαιώματα έχουν την ίδια τυπική ισχύ. Δεν υπάρχουν “υπερέχοντα” και “υποδεέστερα” από νομική άποψη.

Η ελευθερία της τέχνης δεν επιτρέπει την προσβολή περιουσιακών δικαιωμάτων των άλλων. Π.χ. Δεν έχει την εξουσία ένας ζωγράφος να ζωγραφίζει σε ξένο τοίχο, επικαλούμενος την ελευθερία της τέχνης διότι κατ' αυτόν τον τρόπο προσβάλλει την ξένη ιδιοκτησία.

Εξίσου σημαντική είναι και η διαπίστωση ότι η καλλιτεχνική ελευθερία δεν παρέχει εξουσία προσβολής της προσωπικότητας των άλλων. Η τιμή των άλλων προστατεύεται από την ελευθερία της τέχνης μέσα από τη συστηματική ερμηνεία των άρθρων 16 παρ.1 εδ.α' σε συνδυασμό με το αρ.5 αρ.2 εδ.α' Σ. Π.χ. Είναι ανεπίτρεπτη η προσβολή της θρησκείας και της θρησκευτικής πίστης των άλλων εν ονόματι της ελευθερίας της τέχνης.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστούν τα σκίτσα του Μωάμεθ τα οποία εξευτελίζουν την εν λόγω θρησκεία καθώς ο Μωάμεθ δεν είναι θεϊκό πρόσωπο το οποίο δεν υπήρξε άνθρωπος, δεν εμφανίστηκε ποτέ στη γη. Επομένως κάθε προσπάθεια απεικόνισης του προσώπου του Μωάμεθ αποτελεί προσβολή της συγκεκριμένης θρησκευτικής συνείδησης.

Η τέχνη δικαιούται να προκαλεί ή ίσως και να ενοχλεί με την έννοια να μην είναι ευχάριστη. Πάντως ο καλλιτέχνης δεν δικαιούται με το καλλιτεχνικό του έργο να προσβάλλει οποιαδήποτε

θρησκεία. Κάθε θρησκεία αξιώνει από τους άλλους το σεβασμό της. Σε καμιά περίπτωση όμως η προσβολή της προσωπικότητας. Η αντιμετώπισή της βασίζεται στον άρθρο 13 και όχι στο άρθρο 5 Σ.

ΥΠΟΘΕΣΗ

Κινηματογραφική ταινία, όταν το περιεχόμενο της είναι άσεμνο, η προβολή της σε κινηματογράφο προσιτό σε όλους προσβάλλει τη δημόσια αιδώ. Contra μειοψηφία, σύμφωνα με την οποία οι έννοιες του κοινού αισθήματος και της δημόσιας αιδούς πρέπει να εξετάζονται μόνο σε σχέση με τον, ειδικών αντιλήψεων και επιθυμιών, περιορισμένο κύκλο προσώπων τα οποία παρακολουθούν την προβολή.

ΥΠΟΘΕΣΗ

Δεν είναι δυνατόν, ενόψει και των όσων εκτέθηκαν παραπάνω, να θεωρηθεί ότι προσβάλλεται η αιδώς, σύμφωνα με το κοινό αίσθημα, όταν σε κινηματογράφο που ως εκ της τοποθεσίας του και των συνθηκών λειτουργίας, προβάλλει ταινίες πορνό και τις προβολές αυτές παρακολουθεί ορισμένος κύκλος ανθρώπων που επιθυμεί ειδικά και επιδιώκει την παρακολούθηση των ταινιών αυτών προς ικανοποίηση και τέρψη του. Οι έννοιες του κοινού αισθήματος και της δημόσιας αιδούς θα πρέπει να εξετασθούν μόνο σε σχέση με τον περιορισμένο αυτό κύκλο προσώπων που παρακολουθούν τις προβολές αυτές. (Βλ. Τριμ. Εφ. Θεσ. 200/1983, Δίκαιο και Πολιτική 4.303, Ν. Παρασκευόπουλος, Παρατηρήσεις στην παραπάνω απόφαση του μάρτυρα κατηγορίας που εξετάσθηκε στο ακροατήριο και από την απολογία των κατηγορουμένων προέκυψε ότι στον κινηματογράφο...γνωστό για την προβολή ταινιών πορνό από πολλών ετών, που βρίσκονται στην πλατεία..., όπου υπάρχουν και άλλοι τέτοιοι κινηματογράφοι, συχνάζουν ορισμένα ενήλικα πρόσωπα που επιθυμούν και επιδιώκουν ειδικά την παρακολούθηση των ταινιών αυτών, γνωρίζοντας μάλιστα εκ των προτέρων το είδος του περιεχομένου τους. Εν όψει όλων, πρέπει οι κατηγορούμενοι να κηρυχθούν αθώοι της πράξης για την οποία κατηγορούνται.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Α.Π. 546/1983 Τμ. Ε', Νοβ.ζ ζ', 31, 174
Τριμ. Πλημ. Θεσ. 1760/1983

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΜΟΣ Γ' - ΤΕΥΧΟΣ I-III, Β' ΕΚΔΟΣΗ
Π. Δ. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ, ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ΤΟΜΟΣ Α' ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ.

